

propagandy na Białorusi skoncentrowały się głównie na multiplikacji przekazu rosyjskiego. ProŁukaszenkowski media często na przykład udostępniają materiały publikowane i emitowane przez media rosyjskie bez opatrywania ich (najmniejszym choćby) krytycznym komentarzem. Zasadniczym więc wydaje się kwestia, czy białoruska infosfera zachowała jeszcze jakiegokolwiek margines suwerenności.

*Яна Павко,
канд. юрид. наук, ст. наук. співр.
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЗА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

За час війни проти України Російська Федерація (РФ) завдала не тільки серйозних людських та економічних втрат, а й нанесла серйозну шкоду довкіллю нашої держави. Руйнування інфраструктурних і промислових об'єктів, які призвели до забруднення навколишнього середовища, пошкодження ядерних об'єктів, що створює потенційну загрозу ядерній і радіаційній безпеці, знищення природних заповідників, забруднення довкілля хімічними сполуками та важкими металами від російської військової техніки, пошкодження очисних споруд і мінування морських шляхів – не повний перелік злочинів проти довкілля, вчинених під час воєнних дій, за які має відповісти РФ.

З точки зору міжнародного права поняття воєнних злочинів охоплює й злочини проти довкілля. Так, згідно з п. 2 (b)(iv) ст. 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду (МКС) 1998 р. до воєнних злочинів належать серйозні порушення законів і звичаїв, які застосовуються в міжнародних збройних конфліктах, що включають умисне вчинення нападу, коли відомо, що такий напад стане причиною випадкової загибелі або каліцтва цивільних осіб, або шкоди цивільним об'єктам або широкої, довгострокової і серйозної шкоди навколишньому середовищу, яка буде явно не співрозмірною з конкретною та безпосередньо очікуваною загальною військовою перевагою [1]. До речі, у зв'язку із критикою

щодо відмови МКС розглядати екологічні злочини в 2021 році науковці запропонували доповнити Римський статут новим міжнародним злочином – екоцидом, під яким варто розуміти *незаконні або необґрунтовані дії, вчинені з усвідомленням, що існує суттєва ймовірність спричинення такими діями серйозної та широкої або довгострокової шкоди довкіллю* [2]. Нагадаємо, що українське законодавство встановлює кримінальну відповідальність за екоцид, який є одним із кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Згідно зі ст. 441 Кримінального Кодексу України під екоцидом доцільно розглядати масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу. Вчинення цього злочину карається позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років [3]. У березні 2022 року Офіс генерального прокурора України відкрив кримінальне провадження, кваліфікувавши дії Російської Федерації стосовно обстрілу й захоплення Чорнобильської та Запорізької атомних електростанцій, що можуть призвести до екологічної катастрофи, як екоцид [4].

Безумовно, дії РФ на території України є воєнними злочинами у розумінні ст. 8 Римського статуту МКС. Крім того, РФ порушила окремі положення Додаткового протоколу до Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів 1977 р. (ДП I) та Конвенції про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище 1976 р., які забезпечують захист навколишнього середовища під час воєнних дій. Слід звернути увагу на п. 3 ст. 35 ДП I, яка забороняє застосовувати методи або засоби ведення воєнних дій, що мають на меті заподіяти або, як можна очікувати, заподіють широку, довгострокову і серйозну шкоду природному середовищу. До того ж ст. 55, яка має назву «Захист природного середовища», закріплює необхідність під час ведення воєнних дій виявляти турботу про захист навколишнього середовища від широкої, довгострокової та серйозної шкоди. Такий захист включає заборону використання методів або засобів ведення війни, які мають на меті завдати або, як можна очікувати, завдадуть такої шкоди природному середовищу й тим самим нанесуть шкоду здоров'ю або виживанню населення [5].

Важливе значення в контексті збереження довкілля від наслідків російських збройних нападів мають статті ст. 54 та ст. 56 ДП І, які присвячені захисту об'єктів інфраструктури, необхідних для виживання цивільного населення (наприклад, споруди для забезпечення питною водою), а також установок і споруд, що містять небезпечні сили (наприклад, електростанції, греблі, дамби). Стосовно Конвенції про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище 1976 р. РФ не дотримується на підставі п. 1 ст. 1 взятих на себе зобов'язань не вдаватися до військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище, які мають широкі, довгострокові або серйозні наслідки, як способи руйнування, завдання збитків або заподіяння шкоди іншим державам [6].

На сьогоднішній день притягнення РФ до відповідальності за воєнні злочини, включаючи злочини проти довкілля, є головним питанням, яке викликає наукові дискусії. Оскільки Міжнародний Суд ООН розглядає виключно міждержавні спори, Україна може звернутися до нього щодо відшкодування шкоди РФ у результаті порушення нею своїх міжнародних зобов'язань в сфері охорони довкілля. Варто брати до уваги, що рішення Міжнародного Суду ООН є обов'язковими, незважаючи на можливе їх ігнорування РФ. На жаль, притягнення до відповідальності керівництва держав перебуває поза межами компетенції Міжнародного Суду ООН. Якщо йде мова про МКС, то він може притягнути до індивідуальної кримінальної відповідальності осіб, винних у вчиненні злочинів проти довкілля в якості воєнних злочинців. Але справа полягає у тому, що в 2016 році РФ відмовилася брати участь в Римському статуті МКС. Крім того, керівники держав наділені абсолютним персональним імунітетом від покарання за воєнні злочини, вчинені ними на посаді. Найбільш оптимальним варіантом відновлення справедливості та покарання воєнних злочинців РФ є створення спеціального трибуналу, під юрисдикцію якого підпадали б і злочини проти довкілля. Загалом, існують різні підходи щодо можливості його створення. Перший підхід передбачає створення такого трибуналу на основі угоди між Україною та ООН, а другий - на підставі угоди між нашою державою та іншими державами, які готові приєднатися до цього процесу. Безперечно, може бути й

змішаний підхід, але все залежить від позиції як України, так і провідних держав світу.

Таким чином, РФ має відповісти в повному обсязі за заподіяну шкоду навколишньому середовищу внаслідок військового вторгнення в Україну відповідно до норм і принципів сучасного міжнародного права. На нашу думку, на сьогодні є усі юридичні підстави для її притягнення до відповідальності за воєнні злочини, до складу яких входять і злочини проти довкілля. Звернення України до Міжнародного суду ООН допоможе стягнути з РФ компенсацію за збитки, завдані навколишньому середовищу, а створення спеціального трибуналу на основі угоди України з іншими державами притягнути керівництво держави за злочини проти довкілля.

Список використаних джерел і літератури

1. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17.06.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 19.04.2022).

2. Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide. Commentary and Core Text. June 2021. URL: <https://static1.squarespace.com/static/5ca2608ab914493c64ef1f6d/t/60d1e6e604fae2201d03407f/1624368879048/SE+Foundation+Commentary+and+core+text+rev+6.pdf> (date of access: 19.04.2022).

3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 18.04.2022).

4. Прокуратура кваліфікувала як екоцид захоплення Росією ЧАЕС та ЗАЕС. 09.03.2022 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3424838-prokuratura-kvalifikuvala-ak-ekocid-zahoplenna-rosie-u-caes-ta-zaes.html> (дата звернення: 19.04.2022).

5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 08.06.1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 20.04.2022).

б. Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на навколишнє середовище від 10.12.1976 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_258#Text (дата звернення: 20.04.2022).

*Галина Паламарчук
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

КОНСТРУКТИВІСТСЬКИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ

Конструктивізм – теоретичний напрям дослідження суспільних відносин, що зародився в рамках соціології у кінці дев'ятнадцятого століття, методологію якого згодом стали використовувати і інші суспільні науки. Зокрема в рамках теорії міжнародних відносин найбільшого розвитку конструктивізм зазнав у 80-их роках двадцятого століття завдяки таким теоретикам, як Ніколас Онуф, Александр Вендт та Фрідріх Краточвіль. Вони стверджували, що міжнародні відносини є чітко визначеною і самобутньою формою соціальної реальності, для якої характерна наявність правил поведінки, дотримання яких контролюється завдяки постійній взаємодії акторів міжнародної системи. Тобто характерною рисою політичного суспільства є управління в якому одночасно приймають участь усі актори системи. Актори такої системи завдяки своїй діяльності сприяють її сталому функціонуванню, або ж змінюють її. Міжнародна система не може існувати без процесу, тобто практик, що створюють, відтворюють та підтримують її структури. Отже, актори в процесі своєї діяльності самі формують міжнародне середовище. Саме щоденні практики акторів системи із відтворення системних структур – є основою її існування. Значні зміни у системі виникають виключно у відповідь на зміни у переконаннях та ідентичностях акторів системи, що у зв'язку з цим змінюють правила та норми, які є складовими їх політичної взаємодії [3]. Домінуючі та загальноприйняті норми у міжнародній